

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Ваня Куздова Банабакова

в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“,
професионално направление 3.7. „Администрация и управление“,
научна специалност „Организация и управление извън сферата на
материалното производство (сигурност и отбрана)“,
Национален военен университет „Васил Левски“,
гр. Велико Търново

на дисертационен труд с автор

Василена Георгиева Стоева

НА ТЕМА: ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗШИРЯВАНЕ НА ДЕЛА НА ЗАСТРАХОВАНЕТО В ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ

представен за придобиване на образователно-научна степен „Доктор“

в област на висшето образование

3. „Социални, стопански и правни науки“,

По докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и
застраховка (застраховане)“

2018 г.

I. Общо представяне на дисертационния труд.

Представеният дисертационен труд разглежда изключително актуална за страната и света проблематика, свързана с развитието на застраховането и значението му за икономиката.

Дисертационният труд е разработен в общ обем от 156 страници основен текст и включва увод, три глави, заключение, списък с използвана литература и 18 приложения. В дисертационния труд са представени 30 таблици и 24 фигури.

Изпозвани са 128 литературни източника на български, английски и руски език.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

В увода е обоснована актуалността на темата като е подчертано, че застрахователната дейност е една от съставните части на икономиката на дадена държава и играе важна роля за нейното развитие. Застрахователният сектор се явява важна предпоставка за стабилен икономически растеж и постигане на по-висок процент на заетост на трудоспособното население.

Приносът на застрахователния сектор в икономиките на страните-членки на ЕС е от изключителна важност. Осигурената застрахователна защита срещу последиците от неблагоприятни събития дава възможност на организациите и гражданите да получат парична компенсация и да се справят с настъпилите негативни събития и съответно проблеми. На тази основа, застраховането подпомага постигането на стабилност в икономиките на отделните страни.

В сравнение с останалите европейски държави, в България делът на застраховането в националната икономика е значително по-малък. По-слабо развития застрахователен сектор, особено в раздел „Общо застраховане”, увеличава несигурността при взимането на икономически решения от

физическите и юридическите лица и съответно затруднява икономическата активност. Слабата застрахователна дейност и липсата на реален механизъм за взаимно споделяне или трансфериране на риска възпрепятстват икономическото развитие в страната.

В същото време в България са налице перспективи и потенциал в тази насока, което налага необходимостта от научни изследвания, свързани с дела на застраховането в икономиката на страната и разкриване на потенциални възможности за неговото разширяване.

В дисертационния труд обектът, предметът и целта са дефинирани точно и ясно.

Обект на дисертационния труд е състоянието на застрахователната дейност като част от икономиката на България за периода 2007-2015 г.

Предмет на дисертационния труд е мястото на застраховането в икономиката на Р България през периода 2007-2015 г. Вниманието е насочено към показателите, които отчитат степента на развитие на застрахователната дейност.

Целта е да се очертае потенциала за разширяване на дела на застраховането в икономиката на Р България, който включва необходимостта от увеличаването на относителния дял на част от вече съществуващите застраховки и въвеждането на нова задължителна застраховка срещу климатичните промени.

За изпълнение на поставената цел са конкретизирани пет научно-изследователски задачи:

- Изясняване на същността и характеристиките на икономиката в страната.
- Очертаване на динамиката и тенденциите в развитието на основни макроикономически показатели.
- Очертаване на динамиката и тенденциите в развитието на основни показатели, свързани със застраховането.

- Анализиране на връзката между развитието на застраховането и макроикономическите показатели като брутен вътрешен продукт, общ доход, заетост и инвестиции.
- Очертаване на някои възможности за разширяване обема на застрахователната дейност и увеличаване на нейния дял в икономиката на страната.

Заложена е тезата, че са налице възможности за разширяване обема на застрахователната дейност и за увеличаване на нейния дял в националната икономика.

При разработване на дисертационния труд и за постигане на изследователската цел, решаване на научноизследователските задачи и доказване на заложената теза са използвани методите за анализ и синтез, дедукция и индукция, сравнително описание и други. Анализите се основават на богат емпиричен материал, който се основава на официално публикуваните данни на Националния статистически институт, Комисията за финансов надзор, Българската народна банка, Националния осигурителен институт и Евростат. Данните са обработени с програмния продукт Microsoft Office Excel 2010.

В първа глава е направен научно-теоретичен и критичен анализ на икономиката като система и основните показатели за измерване на икономическата дейност като БВП, заетост и безработица и инвестиции. Анализирана е динамиката на икономическата дейност в страната в следните направления: БВП, общ доход, икономически активно население и развитие на инвестициите.

Втора глава задълбочено изследва аспектите на застраховането в съвременните икономически условия. Акцентът е поставен към анализ на риска, ролята на застраховането при управлението на риска и изследване на състоянието и развитието на застрахователната дейност в България. Изследвани са основни аспекти на управление на риска като: предпазване от възникване на загуби (превенция); ограничаване на последиците от вече

възникнали загуби (репресия); самофинансиране на загубите; ползване на заемни средства, главно чрез кредит; и прехвърляне на риска върху друг субект, чрез застраховане.

Направени за задълбочени заключения, че застраховането е инструмент за финансовото компенсирание на неочаквано възникнали потребности, предизвикани от появата на застрашаващи рискове. Чрез застраховането домакинствата и предприятията прехвърлят определени, точно разграничени рискове върху застрахователя. По този начин една неизвестна бъдеща загуба се превръща в сигурен разход под формата на застрахователна вноска. Чрез застраховането се гарантира сигурност, тъй като рискът се прехвърля върху застрахователя, а домакинствата и организациите са в икономическо състояние, сходно на това, ако застрахователния случай не е настъпил. Приведени са доказателства, че застраховането има значителна роля за икономическото развитие на страните, тъй като липсата на застраховане води до икономическа нестабилност. Застраховането осигурява защита на отделния индивид и организация, а застрахователният сектор позволява на застрахованите да възстановят своята дейност и да се справят с настъпилите затруднения. На тази основа е изведено заключението, че застраховането подпомага икономическия растеж и осигурява по- висок процент на заетост.

Във втора глава е направен задълбочен емпиричен анализ на състоянието, проблемите и перспективите за развитието на застрахователното дело в страната на основата на следните показатели: брутен премиен приход – в общото застраховане и животозастраховането; застрахователни плащания - в общото застраховане и животозастраховането; управление на персонала – с акцент към ролята на застрахователния посредник и възможностите за изграждане на посредническа мрежа; и анализ на необходимите инвестиции за застрахователните дружества.

Трета глава е насочена към очертаване на перспективите за повишаване ролята на застраховането като част от икономиката на страната. Направени са предложения за разширяване обема на застрахователната дейност и

увеличаване на нейния принос за развитието на икономиката в страната. Изследвани са връзките между показателите общ размер на брутния премиен продукт и брутния вътрешен продукт, между общия размер на застрахователните плащания и дохода на физическите и юридическите лица, съотношението на заетите лица в застраховането и заетостта в страната и съотношението на инвестициите в застрахователните дружества и общия размер на инвестициите в страната. Очертани са възможностите за разширяване обема на застрахователната дейност и увеличаване на нейния принос за развитието на националната икономика, чрез развитие на здравното застраховане, развитие на пенсионното застраховане и развитие на застраховка срещу безработица.

Направено е обосновано предложение за необходимостта от въвеждане на задължителна застраховка срещу климатични промени, доказано е значението на такава застраховка за нарастване дела на застраховането в икономиката на страната и е разработен и предложен модел на такъв застрахователен продукт.

В края на всяка глава са формулирани задълбочени изводи, а в заключението са обобщени основните изводи и постигнатите резултати от направеното изследване.

Съдържанието на дисертационния труд напълно отговаря на неговата тема. Получените резултати показват, че поставените цел и научно-изследователски задачи са цялостно постигнати като първа глава решава първа и втора научно-изследователски задачи, с втора глава са решени трета и четвърта научно-изследователски задачи, а трета глава решава пета научно-изследователска задача. Заложената теза е доказана на основата на задълбочени емпирични анализи, основани на сериозен статистически инструментариум.

Дисертационният труд се отличава с: последователност и логичност на изложението; много добро владение на терминологията по разглежданата проблематика; използване на богат инструментариум от методи за проучване

и анализ; използване на значителна база от емпирични данни; задълбочени проучвания и интерпретиране на резултатите; иновативни и синтезирани предложения за развитие на застрахователната дейност и повишаване на ролята ѝ за икономиката на страната.

Обемът на дисертационния труд е оптимален, от гледна точка на цялостност и завършеност на научното изследване и от гледна точка на изискванията за дисертационен труд за придобиване на ОНС „Доктор”.

Разработеният дисертационен труд е лично дело на автора, тъй като изследванията в сферата на разглежданата проблематика не са обект на масови научни разработки.

Авторефератът е разработен в обем от 39 страници. Представеният автореферат отразява коректно съдържанието на дисертационния труд на тема Възможности за разширяване на дела на застраховането в икономиката на България и включва задължителните научни и научно-приложни приноси и списък с научните публикации по темата.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Представеният дисертационен труд е с ясно изразени **научни и научно-приложни приноси**.

Като най-значими се открояват следните **научни приноси**.

- Направен е научно-теоретичен анализ на икономическата система и показателите за нейното измерване.
- Направен е научно-теоретичен и критичен анализ на възможностите за управление на риска и е доказана ролята на застраховането за управлението на риска.
- На основата на задълбочен анализ е позиционирано мястото на застраховането в икономиката на страната.

Като най-значими се открояват следните **научно-приложни приноси**.

- Анализирани и аргументирани са потенциалът на здравното застраховане като възможност за намаляване на личните плащания за медицинска помощ и за редуциране на държавните разходи за здравеопазване.
- Обоснована е необходимостта от засилване на пенсионното застраховане от гледна точка на осигуряване на допълнителен доход след навлизане в нетрудоспособна възраст и за облекчаване на пенсионната система в страната.
- Аргументирано е разширяването на дела на застрахователния продукт „Застраховка срещу безработица”.
- Доказана е необходимостта от въвеждане на задължителна застраховка срещу климатични промени с цел компенсиране на загубите на засегнатите от риска лица и намаляване на плащанията от държавните и общински бюджети за компенсиране на съответните загуби.

Така формулираните приноси приемам като значими за науката и практиката.

Научните и научно-приложните приноси в трудовете на кандидата могат да се отнесат към следните групи:

- Доразвиване и дообогатяване на актуален научен проблем, свързан с развитието на застрахователното дело в страната и увеличаване на неговото значение за икономиката;
- доказване с нови средства на съществени нови страни на вече съществуващи научни проблеми, теории и методически подходи;
- създаване на нови методи;
- приноси за внедряване – методики, алгоритми, модели и нови застрахователни продукти.

По темата на дисертационния труд авторът е представил четири самостоятелни публикации – една научна студия, една научна статия и два научни доклада, представени на научни конференции в СА „Д. А. Ценов”, Свищов.

Дисертационният труд на тема Възможности за разширяване на дела на застраховането в икономиката на България представлява напълно завършен научен труд и съдържа задълбочени изследвания на поставените проблеми.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

Дисертационният труд отговаря напълно на изискванията за такъв вид научен труд и аз нямам критични бележки към него.

Въпроси:

1. Идеята за задължителна застраховка „Застраховка срещу климатични промени” е изключително добра и на тази основа на какво ниво на въвеждане от законодателна гледна точка се намира?

2. Кои са най-подходящите методи за позициониране на нови застрахователни продукти на българския пазар?

Като препоръка и пожелание за бъдещата научно-изследователска работа на автора е продължаване на изследванията по настоящата изключително актуална проблематика и публикуване на научните и научно-приложни резултати на дисертационния труд в международни реферирани и индексиращи издания.

Трудът е с изключителна научна и научно-приложна значимост и със сигурност публикациите по него ще бъдат приети добре сред международните научни среди.

V. Обобщено заключение и становище.

Дисертационният труд и авторефератът към него на Василена Георгиева Стоева отговарят напълно на изискванията на нормативните документи за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки” по докторска програма „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (застраховане)”

Давам положителна оценка на дисертационния труд на Василена Георгиева Стоева на тема „Възможности за разширяване на дела на застраховането в икономиката на България“ и предлагам на уважаемите членове на научното жури, на Василена Георгиева Стоева да бъде присъдена образователна и научна степен „Доктор“ в област на висшето образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, по научна специалност „Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка (застраховане)”

15. 03. 2018 г.

Гр. Велико Търново

Рецензент:

проф. д-р...../Ваня Банабакова/

